

У ЖАНРОВИХ ВИМІРАХ ЛІРИКИ

Назарець В.М. Жанрові модифікації української адресованої лірики: Монографія / Віталій Миколайович Назарець; ПВНЗ “Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем’янчука”. – Рівне: О. Зень, 2014. – 384 с.

Специфіка жанрового статусу ліричного твору, наголошення теоретичних констант, які уможлиблювали б розробку тих або тих його жанрових моделей та типологічних побудов – це питання, які й на сьогодні, попри численні спроби їх розв’язати, не втрачають своєї актуальності і, як і раніше, залишаються гостро дискусійними.

Дослідники констатують посилення інтересу до проблеми жанру в сучасному літературознавстві, переміщення понять “жанр”, “жанрова модель”, “жанровий синтез”, “жанрова модальність”, “жанрова еволюція” та ін. з периферії літературознавчого аналізу тексту й набуття ними методологічної значущості в дослідженні ліричного твору як цілісної системи.

Як і в інших родах літератури, проблема жанру увиразнюється в контексті необхідності класифікації ліричних творів, виокремлення з їх значного переліку таких усталених типів, у котрих би було узагальнено притаманні останнім специфічні ознаки їхньої ідейно-тематичної та художньої організації.

У цій площині окреслюється й основне питання жанрології – розробка таких смислових критеріїв, використання яких уможлиблювало б чітке розмежування ліричних жанрів на ґрунті властивих кожному з них специфічних структурно-смислових ознак. Проблематичність останнього водночас зумовлена тим, що дослідницькі уявлення про сутність та природу ліричного жанру не стали, а історично змінні – не лише

через ускладнення парадигми їхньої теоретичної рецепції, але, передусім, з огляду на історичну рухомість категорії жанру, специфіку його комунікативних настанов та естетичних стратегій, внутрішніх смислових взаємозв’язків між елементами її художньої структури та тематичної спрямованості. У цьому сенсі цікавою й новаторською постає монографія В. Назарця, присвячена проблемам типології та поетики української адресованої лірики.

Це перша у вітчизняній літературознавчій науці синтетична праця про естетико-художню парадигму адресованої лірики як унікального мистецького феномена, що насамперед виявився в українській поезії XIX–XX ст.

Праця складається зі вступу, п’яти розділів, висновків та списку використаної літератури (673 позиції), який доводить сумлінність авторського охоплення опрацьованого наукового матеріалу.

Перший розділ монографії “Жанрова природа лірики в аспекті літературознавчих досліджень” висвітлює термінологічний інструментарій теорії жанрів, зокрема генетичні концепції лірики в сучасному літературознавстві, функціонування категорії “метажанр”,

окреслює історію основних термінів. У другому розділі “Генезис теоретичних уявлень про адресовану лірику” автор простежує основні віхи розвитку віршованої епістолярної форми та її початкові літературно-критичні рецепції. Слушно вважаючи, що із трьох виокремлених у метажанрових межах адресованої лірики жанрових форм (послання, присвята, віршований лист), саме послання найбільш чітко та явно концентрує “родові” генологічні ознаки адресованої лірики: виразність адресної настанови, наявність внутрішньотекстового адресата, імітація діалогу між автором і адресатом, маркованість адресної настанови заголовком вірша та численними формами введеного до тексту “зверненого слова” – автор наголошує й досліджує низку найдискусійніших питань жанрової теорії послання, як-от: 1) питання родової належності послання; 2) літературно-історичної ролі послання у трансформації жанрової системи класицизму; 3) жанрової специфіки послання; 4) побудови типологічних моделей жанрової організації послання.

Третій розділ монографії “Типологія жанрових форм адресованої лірики” стосується теоретичних підвалин реалізації принципу адресованості в комунікативній організації ліричного твору. Гідна уваги теза автора стосовно двох типів комунікативної організації ліричного твору – еготивного та апелятивного, форм їх структурно-семантичного розгортання в художній площині ліричного твору. Цікавими, інформативно насиченими та теоретично переконливими постають також інші підрозділи, в яких простежено історичне підґрунтя та художню трансформацію адресованості в комунікативній структурі ліричного твору, а також схарактеризовано генологічні типи адресованої лірики.

У четвертому розділі “Жанрово-тематичні модифікації адресованої лірики” автор обґрунтовує теоретичні принципи класифікації жанрових різновидів послання, присвяти та віршованого листа. Розроблені класифікаційні моделі доповнює студія етапів становлення жанрових форм

адресованої лірики в українській поезії. Принагідно зауважу, що в контексті аналізу основних етапів розвитку української адресованої лірики варто було більше звернути увагу на творчий доробок поетів ХХ ст., зокрема внесені ними в розвиток адресованої лірики художні здобутки та новації. У завершальному, п'ятому розділі монографії “Об'єктно-суб'єктна структура комунікативної організації адресованої лірики” розглядаються форми об'єктного вияву образу адресата, суб'єктного вияву образу автора й оцінно-аксіологічні моделі вираження авторської свідомості в текстах української адресованої лірики. Особливої уваги варта розроблена автором типологія, в якій класифіковано структурно-семантичні типи внутрішньотекстового адресата ліричного твору за трьома ознаками: 1) персоналізованості адресації; 2) суб'єктної належності адресації; 3) текстуального вияву адресації.

Книжка В. Назарця прикметна чіткою структурованістю та логічністю, переконливим обсягом досліджуваного матеріалу, який склав понад 2600 адресованих поетичних текстів 250 українських поетів.

Умотивованими, на нашу думку, постають висновки до монографії, що повністю висвітлюють результати здійсненого дослідження відповідно до зазначеної в передмові мети. З огляду на сказане вважаю, що рецензована монографія – вагомий внесок у теорію вітчизняної поетичної жанрології, відкриває перспективи для подальших студій жанрових стратегій української лірики. Авторіві вдалося, розглядаючи проблему в широкому історико-літературному контексті та на теоретичному рівні, досить переконливо висвітлити різноманітні аспекти вивчення проблеми комунікативної організації поетичного твору, питання жанрової природи лірики і, зокрема, специфіки структурно-семантичних ознак жанрових форм адресованої лірики, їхньої типології та поетики. Приваблює також відчутна теоретична компетентність та активний термінологічний лексикон дослідника в поєднанні з легкістю викладу наукового матеріалу. Уважаю, що

монографія В. Назарця буде однаковою мірою цікава і для науковців, і для широкого загалу студентів-філологів, і для вчителів-словесників як новий

ракурс прочитання різноманітної у своїх жанрових інваріантах, тематичних колах та стильових регістрах української адресованої лірики ХІХ–ХХ ст.

Отримано 18 вересня 2014 р.

*Ростислав Радишевський
м. Київ*

